

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2008/84
Inventariserend veldonderzoek door middel van
proefsleuven aan de Grotestraat 266 te Waalwijk

projectnr. 186450
revisie 00
8 oktober 2008

Auteurs

H.J.L.C. Koopmanschap
G. Sophie

Opdrachtgever

Casade Woondiensten
p/a Cofier BV Projectontwikkeling & Bouwmanagement
Postbus 9164
5000 HD Tilburg

datum vrijgave

8 oktober 2008

beschrijving revisie 00

definitief

goedkeuring

H. Koopmanschap

vrijgave

H. Oude Rengerink

Colofon

Titel: Archeologische Rapporten Oranjewoud 2008/84.
Inventariserend veldonderzoek door middel van
proefsleuven aan de Grotestraat 266 te Waalwijk

Auteurs: H.J.L.C. Koopmanschap, G. Sophie
met een bijdrage van D.J. la Fèber (dierlijk botmateriaal)

ISSN: 1570-6273

© Oranjewoud B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

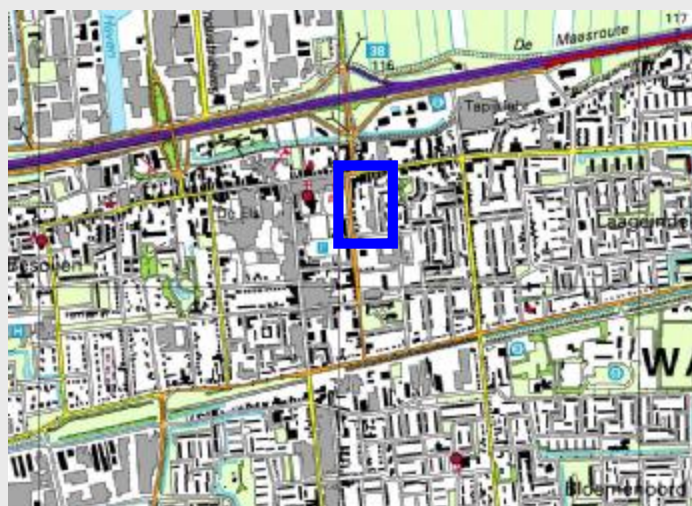
	Inhoud	Blz.
	Administratieve gegevens	5
1	Inleiding	6
2	Beschrijving onderzoekslocatie	7
2.1	Begrenzing onderzoeks- en plangebied	7
2.2	Landschappelijke en historische situatie	7
2.3	Historische bekende verstoringen	8
2.4	Huidig en toekomstig gebruik	8
3	Veldonderzoek	9
3.1	Doel- en vraagstelling	9
3.2	Onderzoeksopzet en werkwijze	10
3.3	Resultaten	11
3.3.1	Bodemopbouw	11
3.3.2	Archeologische sporen en structuren	11
3.3.3	Profiel	18
3.3.4	Vondstmateriaal	21
4	Conclusies	21
4.1	Beantwoording van de vragenstellingen	23
4.2	Waardering van de vindplaatsen	25
4.3	Advies voor vervolgonderzoek	26
	Literatuur en geraadpleegde bronnen	27
	Bijlagen	
1	Archeologische perioden	
2	AMZ-cyclus	
3	Sporenlijst	
4	Vondstenlijst	
	Kaarten	
	186450-S1 alle sporenkaart	

Administratieve gegevens

OW Projectnummer 186450
OM-nummer 29611
Provincie Noord-Brabant
Gemeente Waalwijk
Plaats Waalwijk
Toponiem Grotestraat 266/Waveem

Kaartblad 44H
Coördinaten x113082, y411381 x133101, y411384
x133090, y411293 x133112, y411296
Kadaster nvt

Opdrachtgever Casade Woondiensten; Cofier BV Projectontwikkeling & Bouwmanagement
Uitvoerder Oranjewoud
Datum uitvoering Juli 2008
Projectteam H.J.L.C. Koopmanschap (KNA-archeoloog)
G. Sophie (KNA-archeoloog)
J.A.M. Oude Rengerink (senior KNA-archeoloog)
Bevoegd gezag Gemeente Waalwijk
drs R. van Genabeek
Beheer documentatie Oranjewoud Heerenveen
Vondstdepot PDB

Afbeelding 1 Globaal de locatie van het plangebied in blauw.
(Topografische Kaart 1:25.000 (hier verkleind weergegeven), © Topografische Dienst

1 Inleiding

In juli 2008 is in opdracht van Cofier B.V. Projectontwikkeling & Bouwmanagement door Ingenieursbureau Oranjewoud BV een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd op een locatie aan de Grotestraat 266 te Waalwijk (Noord-Brabant).

De aanleiding voor dit archeologisch onderzoek is het voeren van een vrijstellingsprocedure artikel 19, samenhangend met nieuwbouwplannen op deze locatie. Voorheen was hier garagebedrijf de Waveem gevestigd. In april 2008 is door de firma Bilan voor het betreffende plangebied een bureauonderzoek aangevuld met boringen uitgevoerd.¹ Het inventariserend veldonderzoek is hier het vervolgonderzoek op. Op basis van het onderzoek van Bilan geldt voor het plangebied een gespecificeerde hoge archeologische verwachting voor een middeleeuwse vindplaats van na 1250. Deze vindplaats kon door hen niet worden begrensd.² Voor de plaats van archeologisch onderzoek in de ruimtelijke planvorming wordt verwezen naar bijlage 2.

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd aan de hand van een Programma van Eisen (PvE).³ Dit PvE is op 8 juli 2008 door mevr. S. de Kock voor de gemeente Waalwijk goedgekeurd. Adviseur voor de gemeente Waalwijk hierin is de heer drs. R. van Genabeek, van de afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten (BAM) van de gemeente 's-Hertogenbosch. In genoemd PvE is voorzien in een begeleiding van de uit te voeren sloopwerkzaamheden en het graven van één proefsleuf. De begeleiding bleek uiteindelijk niet nodig te zijn. Het proefsleuven onderzoek is uitgevoerd van 14 juli tot en met 17 juli 2008.

Het doel van het proefsleuvenonderzoek is het aanvullen en toetsen van het gespecificeerde verwachtingsmodel dat gebaseerd is op het bureauonderzoek en het al uitgevoerde booronderzoek van de firma Bilan.

Dit bureauonderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1 en de minimumeisen van de provincie Noord-Brabant (versie januari 2007).

¹ Dielemans e.a. 2008.

² Dielemans e.a. 2008, blz. 25.

³ Koopmanschap e.a. 2008.

2 Beschrijving onderzoekslocatie

2.1 Begrenzing onderzoeks- en plangebied

Het plangebied ligt aan de oostzijde van de kern Waalwijk. Het wordt begrensd aan de noordzijde door de Grotestraat en aan de zuidzijde door de Marijkestraat. Aan de oost- en westzijde vormen perceelsgrenzen de begrenzing van het plangebied. Het onderzoeksgebied betreft de laatmiddeleeuwse lintbebouwing van de Grotestraat die in ieder geval teruggaat tot in de dertiende eeuw na Christus. Het plangebied heeft een oppervlakte van circa 0,67 hectare.

2.2 Landschappelijke en historische situatie

Omdat het plangebied ligt in de bebouwde kom van Waalwijk is het op veel bodem- en aardkundige kaarten niet gekarteerd. Feitelijk ligt het plangebied deels op de top en op de flank van een dekzandrug. De bewoning is vermoedelijk gedurende de volle of late middeleeuwen begonnen op de zuidelijke oever van de Oude Maas. Deze lag een aantal kilometers ten noorden van de huidige kern van Waalwijk. De ontginning vond plaats in zuidelijke richting vanaf deze oeverwal. Het tracé van deze waterloop komt deels overeen met nog bestaande delen en deels met het tracé van de later gegraven Bergsche Maas. Gedurende de twaalfde of vroeg in de dertiende eeuw is daarbij het bewoningslint ter hoogte van de huidige Langstraat komen te liggen. Deze Langstraat komt globaal overeen met de ligging van de huidige Grotestraat. Het onderzoeksgebied hoort bij de ontginning hoort daarmee tot de laatmiddeleeuwse fase van de ontginning.

In de veertiende en vijftiende eeuw ging de ontginning van het veen niet verder en worden de voormalige achterkades van de veenontginning gehandhaafd. De ligging van de waterloop de Loint aan de zuidzijde van het te onderzoeken deel van het plangebied geeft de grens tussen de achterkades van de huispercelen en het afgegraven veen. Het bewoningslint dat we nu kennen als Waalwijk bestond tot de herindeling van 1922 uit de drie kernen Baardwijk, Waalwijk en Besoyen. De onderzoekslocatie ligt aan de oostzijde van de middeleeuwse kern Waalwijk. Alleen Waalwijk ontvangt aan het begin van de veertiende eeuw uit handen van de hertog van Brabant stadsrechten. Waalwijk bestaat op dat moment dan in ieder geval uit een bewoningslint langs de Grotestraat, heeft een kerk en een haven. De haven deelt men vermoedelijk met de inwoners van de kern van Besoyen. De impact van de stedelijke privileges en de wisselwerking tussen beide bewoningskernen langs de Grotestraat is voor de dertiende tot en met de veertiende eeuw archeologisch gezien nog een sterk onderbelicht vraagstuk. Ook is de invloed van de watersneden op Waalwijk, Besoyen en Baardwijk uit de periode 1418-1424 nog niet duidelijk. In 1418, 1421 en 1424 vinden er drie overstromingen vanuit de zee plaats die tot in de Hoekse Waard weten door te dringen en daarbij verschillende nederzettingen onbewoonbaar maakten. Vroeger werd verondersteld dat vooral de vloed uit 1421, bekend als de Sint Elizabethsvloed, vele van deze kernen letterlijk heeft verzwolgen. Het inmiddels meer gangbare idee is dat het een combinatie van een vloed en slecht onderhouden dijken betreft. Hierdoor bezweken achtereenvolgens verschillende dijken waardoor het water steeds dieper het achterland in kon dringen.

2.3 Historische bekende verstoringen

Verstoringen worden in ieder geval langs de Grotestraat verwacht. Deze verstoringen hangen samen met de verschillende gebouwen die aan de straatzijde hebben gestaan. Voor de achterzijde van het terrein wordt verwacht worden dat de bouw en sloop van bedrijfsgebouwen uit de negentiende en twintigste eeuw een bodemroerend gevolg hebben gehad. De aard, omvang en diepgang hiervan is echter niet bekend. Op basis van het door Bilan uitgevoerde booronderzoek is gebleken dat op een aantal plaatsen in het plangebied (delen van een) intacte bodem aanwezig zijn.

Als gevolg van de milieuhygiënische verontreiniging zijn delen van het plangebied voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek beperkt beschikbaar. Bij sommige soorten van verontreiniging ontstaat er een homogenisering van de ondergrond voor wat betreft kleur en structuur. In dergelijke grondpakketten kunnen, naast de gezondheidstechnische maatregelen en beperkingen, archeologische waarnemingen sterk bemoeilijkt of onmogelijk blijken te zijn. In hoeverre dit voor het plangebied aan de Grotestraat het geval is moet door middel van het proefsleuvenonderzoek worden vastgesteld.

2.4 Huidig en toekomstig gebruik

Tot 2008 was op het perceel een garagebedrijf gevestigd met een showroom aan de Grotestraat en stallingen en werkplaatsen verder achterop het perceel. Voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek zijn de opstallen gesloopt.

In het plangebied worden 38 woningen gebouwd. Voorafgaand aan de bouw dienen meerdere spots met een bodemverontreiniging op het terrein milieukundig gesaneerd te worden. De ingrepen bestaan, naast de al genoemde open ontgraving van de sanering, uit het graven van sleuven ten behoeve van kabels en leidingen.

3 Veldonderzoek

3.1 Doel- en vraagstelling

Het doel van het onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de aard, omvang, gaafheid en datering van eventueel aanwezige resten in de ondergrond van het plangebied. Vastgesteld moest worden in hoeverre er behoudenswaardige resten in het plangebied aanwezig zijn en of een vervolgonderzoek of een behoud in situ noodzakelijk is. Indien dit niet het geval is kan worden overgegaan tot een vrijgave van het terrein vanuit het aspect archeologie. Voor de lopende planologische procedure betekent dit een selectiebesluit dat aan het dossier betreffende de vrijstellingsprocedure art. 19 door het bevoegd gezag (gemeente Waalwijk) op basis van dit rapport dient te worden toegevoegd.

Er zijn voorafgaand in het PvE negen vragen geformuleerd waarop dit onderzoek (indien mogelijk) een antwoord moet geven.

1. Bevinden zich in het plangebied archeologische resten of vindplaatsen? Zo ja, wat is de aard, datering, ligging (horizontaal zowel als verticaal), omvang, gaafheid en conservering van de archeologische resten?
2. Bevinden zich funderingen of ander muurwerk binnen het plangebied? Zo ja, wat is de functie van het gebouw en zijn er andere resten aangetroffen die bij dit vondstcomplex behoren? Onderzoek naar baksteenformaat, metselverband, metselspecie, bouwsporen, bouwfasen ed. is noodzakelijk.
3. Zijn er eventuele ophoogpakketten van de stadskern aanwezig?
4. Kunnen de aangetroffen archeologische resten uit de Middeleeuwen en/of Nieuwe Tijd gekoppeld worden aan historische bronnen of oude kaarten? Hierbij dient een onderscheid gemaakt te worden naar de stedelijke nederzetting (voor de stadsprivileges uit 1304), de stedelijke nederzetting voor de vloed, de stedelijke nederzetting na de vloed, de militaire sterkte uit de zeventiende eeuw en de stedelijke kern in de nieuwe tijd.
5. Kunnen de aangetroffen archeologische resten gekoppeld worden aan geologische, bodemkundige of landschappelijke fenomenen?
6. Is er sprake van een stratigrafie? Zo ja, wat is de fasering?
7. Wat is de aard, oorsprong en morfologie van de Loint, is er een stratigrafische vulling aanwezig en hoe oud is deze vulling?
8. Wanneer vangt de bewoning van het gebied rondom de Langstraat aan op basis van dit onderzoek?
9. Wat voegen de resultaten van dit onderzoek toe aan de middeleeuwse geschiedenis van Waalwijk op basis van hetgeen we uit de opgravingen vanaf 1987 te weten zijn gekomen?

3.2 Onderzoeksopzet en werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd conform het PvE. De begeleiding van het slopen van funderingen van de gesloopte gebouwen bleek niet nodig te zijn omdat deze gebouwen (showroom en stalling) zodanig ondiep gefundeerd waren dat deze funderingen gelijk bij de bovengrondse sloop zijn meegenomen. Daarbij zijn geen oude funderingen aangetast.

Het veldwerk bestond uit de aanleg van een proefsleuf met een breedte van 4 meter en een lengte tot tachtig meter. De proefsleuf is in één vlak aangelegd met een graafmachine met een vlakke bak. Hierbij is eerste een tussenvlak aangelegd waarna na het opgravings vlak werd aangelegd. Vlak en spoorvullingen zijn onderzocht met een metaaldetector. Er is een volledig profiel gedocumenteerd vanaf vijf meter vanaf het begin van de proefsleuf. Door een aangetroffen vloer en de bovenliggende bouwvoor was het documenteren van de eerste vijf meter niet zinvol omdat dit geen aanvullende gegevens opleverde. Het oostprofiel is volledig gedocumenteerd (zie tekening 186450-S-1).

Vanaf de aangetroffen fundering in de proefsleuf is de proefsleuf aan de muurzijde versmald tot 3 meter om de fundering te kunnen sparen in de aanleg en nader te kunnen documenteren in de proefsleuffase. Deze versmalling begint vanaf circa 44 meter vanaf de Grotestraat. Een verbreding tot 4 meter aan de achterzijde van de fundering heeft geen extra informatie opgeleverd (zie tekening 186450). Hierbij dient te worden opgemerkt dat de aangetroffen milieuhygiënische verontreiniging het doen van waarnemingen heeft bemoeilijkt en dat vanaf spoor 44 in zuidelijke richting het doen van waarnemingen in profiel en vlak als gevolg van de verontreiniging niet mogelijk was. Het enige archeologische spoor dat hier nog waarneembaar was, was de insteek van de Loint en deze is dan ook als zodanig weergegeven op tekening 186450-S-1. De aangetroffen begrenzing van de verontreinig op kaart 186450 geeft in dit geval de grens van tot waar archeologische waarnemingen mogelijk waren. Met nadruk wordt gesteld dat deze begrenzing niet de begrenzing hoeft te zijn van de milieuhygiënische verontreiniging. Hiervoor dient het betreffende milieukundig rapport te worden geraadpleegd.

Afbeelding 2: de proefsleuf ter hoogte van de fundering tijdens de uitvoering van het veldwerk.

3.3 Resultaten

3.3.1 Bodemopbouw

De ondergrond van het plangebied bestaat uit een dekzandrug met een antropogeen dek dat bestond uit meerdere ophogingslagen en een bouwvoor. De C-horizont dagzoomde gedurende het onderzoek op een diepte van gemiddeld 1,1 tot 1,2 meter min maaiveld. Dit komt overeen met circa 1,2 met + NAP. Vermoed wordt dat de top van de dekzandrug zich onder de Grotestraat bevindt, buiten het plangebied. In het profiel tekent zich een microreliëf af met daarin toppen en lager gelegen delen. Voor een verdere beschrijving van de bodemopbouw zie de beschrijving van de ophogingslagen onder paragraaf 3.3.2.

3.3.2 Archeologische sporen en structuren

Tijdens het onderzoek zijn er meerdere fundamenten en sporen aangetroffen. Deze sporen zijn onder te verdelen in vier afzonderlijke clusters. Per cluster wordt hieronder de verschillende sporen en structuren beschreven. Afgesloten wordt met een eerste synthese van de sporen en structuren.

Bebouwing langs de Grotestraat in de nieuwe tijd

Naast enkele ophogingslagen in het profiel zijn er twee structuren toe te wijzen aan de bewoning langs de Grote straat tussen circa 1500 en 1824. Het gaat hier om een plavuizenvloer (spoor 1 en 2) en een keldertje (spoor 4 plus meerdere insteken). De plavuizenvloer heeft gehoord bij een gebouw dat langs de Grotestraat heeft gestaan.⁴ Op basis van de brandlaag die boven de vloer lag, wordt aangenomen dat het gebouw van voor de grote brand van 1824 dateert. De plavuizenvloer kon in de proefsleuf alleen in zuidelijke richting worden begrensd. Aan deze zijde lag de vloer los tegen een enkelsteens muurtje aan. Van deze muur wordt verondersteld dat het een tussenmuur is geweest die geen dragende functie had. De kelder (spoor 4) had een oppervlakte van 12,25 m².

Op basis van het gebruikte uniforme steenformaat nemen we aan dat de kelder in één keer is gebouwd.⁵ Aan de noordzijde van de kelder was een reparatie te zien: middels een tussenstuk dat uit breukstenen bestond was het noordelijk stuk van de kelder muur opnieuw met het zuidelijk deel samengevoegd (zie afbeelding 3). Gezien de grote hoeveelheid beschadigde stenen in het noordelijk gedeelte van de kelder muur, wordt verondersteld dat ook de kelder in de brand van 1824 beschadigd is geraakt. Dit gegeven, en het aantreffen van de brandlaag op de plavuizenvloer, impliceert dat de brand in ieder geval de gebouwen die direct gelegen waren aan de Grotestraat beschadigd heeft. Door latere vergravingen is niet duidelijk in hoeverre deze brandlaag ook zuidelijker op het terrein aanwezig is geweest. Een keldervloer, leem of plavuisen, werd tijdens het onderzoek niet aangetroffen.

Op basis van de aangetroffen sporen, zijnde de vloer en de kelderpartij wordt geconcludeerd dat er dit deel van het plangebied in de nieuwe tijd bewoond is geweest. De bebouwing bestond uit een enkele woning met een binnenindeling en een kelder. Dit

⁴ Afmetingen roodbakkende plavuis: 15,5 x 15,5 x 2,5 cm.

⁵ steenformaat 17,5 x 8,5 x 4 cm

huis is beschadigd geraakt in de stadsbrand van 1824 en getuigende de reparaties aan de keldermuur daarna herbouwd of gerepareerd. Van eventuele resten boven maaiveld van dit gebouw zijn gedurende de archeologische begeleiding en de start van het proefsleuvenonderzoek geen resten meer aangetroffen.

Afbeelding 3: de keldermuur gezien naar het noorden. Duidelijk hierop te zien is het schoongemaakte zuidelijke gedeelte, het tussenstuk uit breuksteen en het oorspronkelijk noordelijke gedeelte .

Bewoning langs de Grotestraat in de late middeleeuwen

De bewoningssporen uit de periode van de veertiende en vijftiende eeuw bestaan uit een vierpalige structuur, enkele afvalkuilen, enkele niet nader gedefinieerde kuilen en een deel van een mogelijke huisplattegrond. In overeenstemming met het PvE is een beperkt deel van de sporen gecoupeerd en afgewerkt. ⁶ Uitgangspunt daarbij was het beantwoorden van de vraagstellingen uit het PvE. Er is in de proefsleuf geen tweede vlak aangelegd.

Vierpalige structuur

De vierpalige structuur bestond uit de sporen 6, 7, 8 en 18. De paalsporen van enkele kleinere palen (spoor 9 en 10) hebben mogelijk deel uitgemaakt van de constructie en wijzen dan op een reparatie. De afmetingen van de structuur bedroeg 1,5 meter bij 1,5 meter. De paalkuilen waren gemiddeld 36 cm diep. Alleen spoor 18 bevatte vondstmateriaal. Op basis van een fragment roodbakkerd aardewerk met een oppervlaktebehandeling waarbij spaarzaam loodglazuur was opgebracht was, dateert de structuur in de veertiende of eerste helft vijftiende eeuw.

Afvalkuilen en andere kuilen

Spoor 21 en 41 zijn twee kuilen met een breedte van respectievelijk 80 en 55 centimeter. Hierbij is het opvallend dat spoor 21 circa 30 centimeter diep was en spoor 41 slechts 10

centimeter. Op basis van de ligging in de proefsleuf is het waarschijnlijk dat spoor 21 geassocieerd moet worden met de vierpalige structuur en dat spoor 41 tot het erf behoort van de huisplattegrond. Het vondstmateriaal uit spoor 21 dateert het spoor in de veertiende eeuw, het materiaal uit spoor 41 dateert het spoor in de late veertiende en vermoedelijk eerder de eerste helft van de vijftiende eeuw. Naast deze afvalkuilen zijn er nog enkele kuilen aangetroffen. Hiervan kon de exacte aard niet worden vastgesteld. Sommige van deze kuilen hebben echter een recente herkomst, blijktens de fragmenten recent puin uit de sporen 42 en 43.

Eén specifiek spoor (spoor 17) kon nog niet nader geduid worden. Het gaat om een U-vormige kuil (coupe) met een duidelijke gelaagdheid. De kuil was ter hoogte van het aangelegd vlak circa 1 meter in doorsnede en lag onder de kelder (spoor 4). De diepte van het spoor bedroeg circa 70 centimeter. Hierbij werd het bereiken van de onderzijde van het spoor bemoeilijkt door het toestromen van grondwater (zie afbeelding 4). De ingraving in de C-horizont werd duidelijk waargenomen maar vooraleer deze gefotografeerd kon worden was de onderzijde van het spoor al aan het zicht onttrokken door het water. Enkele van de lagen van het spoor bevatte houtskoolpartikels. Er werden uit spoor 17 twee vondsten geborgen: een niet nader geduid verkit slak- of houtskoolfragment en een fragment huttenleem. Het fragment huttenleem heeft een afgesmeerde zijde waaruit kan worden afgeleid dat het onderdeel heeft uitgemaakt van een wand. De aard en omvang van deze wand is niet nader te duiden. Dit alles wijst er op dat de vulling van spoor 17 moet worden geïnterpreteerd als een kuil die is dichtgeschoven met nederzettingsafval.

Afbeelding 4: spoor 17 nadat deze gecoupeerd was.

Vermoedelijke huisplattegrond

Op ongeveer twintig meter van de Grotestraat werd een deel van een vermoedelijke huisplattegrond aangetroffen (zie afbeelding 5). De vermoede huisplattegrond ligt ingegraven in het tweede ophogingspakket. Het gebouw heeft een west-oost oriëntering en kon alleen aan de westzijde begrensd worden. Voor de lange zijden van de plattegrond werd zowel de noordelijke als de zuidelijke begrenzing vastgesteld. Het gebouw loopt vermoedelijk in oostelijke richting door. De plattegrond tekent zich als een beige vlek (spoor 30 en 39) af ten opzichte van de natuurlijke ondergrond. Aan de zuidzijde loopt

⁶ Koopmanschap e.a. 2008, blz. 7.

een steeds smaller wordend spoor naar spoor 30 en 39 toe (spoor 37). Zowel spoor 30/39 en 37 horen bij dezelfde structuur en ligt tegen de paalsporen aan.⁷

De breedte van de plattegrond bedraagt circa 5,5 meter. Aan het uiteinde van de mogelijke huisplattegrond bevinden zich enkele paalsporen (spoor 29, 31, 32, 33) die mogelijk wijzen op een wandconstructie. Bij couperen bleek spoor 31 een baksteenfragment te bevatten en spoor 33 twee roodbakkende wandfragmenten. Op vlakniveau werden er meerdere vondsten uit de vulling van de huisplattegrond geborgen (spoor 30 en 39). Het gaat daarbij overwegend om roodbakkend aardewerk, dierlijk botmateriaal en een enkel fragment roodbakkend aardewerk. Een coupe door spoor 33 en de vulling van 30/39 toonde aan dat het paalspoor twintig centimeter diep was. De diepte van spoor 30/39 bedroeg zestig centimeter en kenmerkte zich door een grijs gevlekte, humeuze laag met daarin houtskoolpartikels (zie afbeelding 6).

Gezien de geringe omvang van deze sporen kan gedacht worden aan een niet dragende wandconstructie. Het dragende deel van de dakconstructie zou in dat geval op het hoofdgebint rusten, waarbij de houten palen mogelijk op bakstenen poeren hebben gestaan. Een dergelijke constructie van het opgaande deel van een boerderij is in de late middeleeuwen gebruikelijk. De vulling van het grondvlak is op deze wijze echter minder gebruikelijk en kent alleen een mogelijke parallel in de binnenstad van Breda.⁸ In het vervolgonderzoek moet getracht worden de volledige mogelijke plattegrond vrij te leggen waarbij ook het deel uit het proefsleuvenonderzoek moet worden betrokken.

Afbeelding 5: de vermoede huisplattegrond (spoor 30/39).

⁷ Op de vlaktekening zijn deze drie samengevoegd onder de benaming "mogelijke huisplattegrond".

⁸ Opgraving Grote Markt 1995, momenteel in bewerking.

Afbeelding 6: de coupe door de huisplattegrond ter hoogte van spoor 33.

Op basis van het vondstmateriaal dat uit de sporen die samenhangen met de plattegrond wordt een datering in de tweede helft van de veertiende en de vijftiende eeuw verondersteld. Naast de paalsporen en de vulling van de plattegrond zelf is ook een afvalkuil met resten van meerdere dieren aangetroffen (spoor 35). Zie hiervoor ook 3.3.3.) Van spoor 34 wordt vermoed dat het hier ook een diergraf betreft maar in afwachting tot het blootleggen van de volledige plattegrond in een vervolgonderzoek is besloten om deze in de proefsleuvenfase nog te behouden. Het blootleggen en volledig documenteren van de plattegrond moet één van de hoofdvragen voor het vervolgonderzoek vormen. Daarbij gaat het onder andere om de grootte, gebruiksfunctie, datering en constructiewijze van het gebouw.

Gebouwfundering

Aan de zuidzijde van de proefsleuf werd langs het oostprofiel een muurfundering aangetroffen (spoor 47). Deze fundering bestond uit een anderhalfsteense muur op meerdere vleilagen. De muur loopt over een lengte van ongeveer twintig meter door en vormt de zijkant van een gebouw dat op de kadastrale minuut is terug te vinden (zie afbeelding 7).⁹ Aan de noordzijde was de fundering geconstrueerd op één vleilaag waarvan het steenformaat overeenkomt met dat van de fundering zelf. Aan de zuidzijde staat dezelfde fundering op drie vleilagen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de aanwezigheid van de watervoerende Loint aan deze zijde van het gebouw. De extra vleilagen kunnen in dat geval als een verzwaring van de constructiewijze worden gezien. Ook een vertanding aangetroffen aan de zuidzijde van de fundering lijkt verband te houden met de aanwezigheid van de Loint. Gezien het metselverband en het feit dat beide delen (zie afbeelding 8) met hetzelfde steenformaat gemetseld zijn, gaat het om dezelfde bouwphase.

⁹ gebruikt steenformaat voor fundering: 23 x 10,5 x 4,5 cm.

Afbeelding 7: de kadastrale minuut uit de negentiende eeuw en in rood het aangetroffen muurdeel, mogelijk van de gewezen bierbrouwerij.

Afbeelding 8: een deel van de fundering (spoor 47) ter hoogte van een vertanding en tweede vleilaag nabij de loop van de Loint.

De vleilagen liggen op een puinlaag die gemiddeld 45 centimeter dik is. Deze puinlaag bevat naast (breuk)baksteen vooral mortelresten. Ook werd er uit deze puinlaag een faiencetegel geborgen.¹⁰ Op basis van deze tegel wordt de puinlaag in ieder geval na de zestiende eeuw gedateerd. De puinlaag ligt vervolgens direct op de C-horizont.

¹⁰ afmeting tegel: 13 x 13 x 0,7.

Van het gebouw werd zowel de noordelijke als de zuidelijke hoekpunt teruggevonden. Aan de zuidzijde heeft een uitbouw gezeten die middels een bouwnaad tegen de fundering aan heeft gestaan. Van deze latere uitbreiding resteerde echter maar enkele (breuk)stenen waardoor verdere uitspraken over deze latere fase niet mogelijk zijn. Op circa 2,5 meter van de noordelijke hoekpunt van de fundering was een beerkelder aanwezig. Het gaat hier om een vermoedelijk rechthoekige beerkelder die aan de bovenzijde door een ronde koepel wordt afgesloten. Deze beerkelder is niet verder uitgegraven. Met een pijllood is vastgesteld dat de bodem van de beerkelder tussen de 1,05 en 1,10 meter onder het aangelegde vlak ligt. De beerkelder stond ten tijde van het veldonderzoek vol met water. Ter plaatse van de beerkelder was de fundering van het aangetroffen gebouw op een andere wijze geconstrueerd (zie afbeelding 9). Hoewel de rest van de fundering bestond uit een puinpakket waarop één of meerdere vleilagen lagen en vervolgens het opgaande muurwerk, stond de fundering ter plaatse van de beerkelder op twee poeren. ¹¹ Tussen beide poeren was een spaarboog aangebracht die beide poeren met elkaar verbond. De ruimte onder de spaarboog was in wildverband dichtgemetseld met overwegend baksteenfragmenten.

Op de verbinding tussen beerkelder en spaarboog was de uitlaat van een stortkoker gemetseld. ¹² Deze inlaat kwam direct uit in de beerkelder. Gezien bakstenen in de stortkokerschacht is deze in een latere fase dichtgemetseld. Het is niet ondenkbaar dat hierbij ook de beerkelder geleegd is geworden waarna de koepel als laatste weer gesloten is (spoor 46).

Afbeelding 9: de constructie ter hoogte van de beerkelder.

Al gedurende het veldwerk rees de vraag naar de functie van het gebouw met beerkelder. Op basis van de nu beschikbare gegevens gaat het om de bierbrouwerij de Oranjeboom,

¹¹ gebruikt steenformaat voor beide poeren: 22 x ?? x 4 cm.

¹² gebruikt steenformaat voor uitlaat: 16 x 7,5 x 4 cm.

waarvan bekend is dat deze in 1696 in het plangebied stond.¹³ Helaas vermeldt het Bilan rapport geen preciezere locatie van de brouwerij binnen het plangebied. Omdat daarom niet kan worden uitgesloten dat (delen van) deze brouwerij aan de straatzijde hebben gestaan, kan de aangetroffen fundering nog niet worden gelijkgesteld met de historisch bekende brouwerij. Gezien het aangetroffen tegelfragment dat in de zeventiende of achttiende eeuw dateert kan het echter niet worden uitgesloten. De constructie met de aangetroffen beerkelder doet vermoeden dat de fundering onderdeel heeft uitgemaakt van een hogere statuswoning. Als de beerkelder onderdeel heeft gevormd van een productiefase in het brouwen van bier, kunnen de aangetroffen funderingselementen op die wijze ook verklaard worden. Gezien de overeenkomst in steenformaten kan gesteld worden dat de tijdens het proefsleuvenonderzoek aangetroffen muurwerk tot één bouwfase hoort.

3.3.3 Profiel

Tijdens het veldonderzoek is er ook nadrukkelijk aandacht geweest voor het documenteren van het profiel. Veel van de in het PvE gestelde onderzoeksvragen zouden beantwoord moeten worden onder andere op basis van het profiel. Het profiel is globaal in te delen in een bouwvoor, een negentiende en twintigste eeuwse bewoningslaag, een brandlaag en twee laatmiddeleeuwse ophogingspakketten (zie ook 186450-S-1).

De bovenste zeventig tot tachtig centimeter bestond uit relatief schoon bouwzand, een laag die in verband moet worden gebracht met sloopactiviteiten in de afgelopen jaren tot en met de sloop in juni-juli 2008. Onder de bouwvoor was aan de straatzijde (Grotestraat) een brandlaag aanwezig met daaronder meerdere bewoningslagen. Deze lagen hangen samen met de verschillende gebouwen die aan de Grotestraat hebben gestaan. Tot tien meter vanaf de straatzijde gemeten waren deze lagen aanwezig. Op basis van de genoemde brandlaag, direct onder de bouwvoor en boven de plavuizenvloer en muurwerk (spoor 1 en 2), kunnen deze ophogingslagen gedateerd worden tot het eerste kwart van de negentiende eeuw. De onderzijde van dit pakket is moeilijker te dateren maar is vermoedelijk ontstaan vanaf de zestiende eeuw, gezien de ligging op een van de ophogingspakketten eronder.

Afbeelding 10: op deze afbeelding is duidelijk de brandlaag van 1824 zichtbaar.

¹³ Dielemans 2008, blz. 17.

In dit pakket kan in ieder geval de sloop de woning aan de straatzijde na de stadsbrand van 1824 worden gezien. Gezien de reparaties aan de kelder mag verwacht worden dat de woning (deels) opnieuw is gebouwd, maar door grondroerende activiteiten van na 1825 waren van een eventuele herbouw na 1824 geen resten meer aanwezig. De brandlaag kenmerkt zich als een zwarte laag met opvallend veel puin- en houtskoolpartikels. De benaming brandlaag moet daarom ook nader genuanceerd worden omdat niet kan worden uitgesloten dat deze laag naast de brand zelf, ook gezien moet worden als de ophogingslaag van de eerste opruimwerkzaamheden na de feitelijke brand.

Onder de bewoningslagen langs de Grotestraat bevinden zich twee laatmiddeleeuwse ophogingspakketten. Beide pakketten komen echter niet over het gehele terrein voor, het oudste pakket (eerste ophogingslaag in tekening 186450-S-1) komt alleen in het midden van de proefsleuf voor.

Afbeelding 11: profielwand met de beide ophogingspakketten.

Het oudste ophogingspakket laat zich omschrijven als matig fijn zand, zwak siltig en matig humeus. Door de laag heen komen baksteenpartikels voor. De kleur is donker bruin tot grijs. Dit ophogingspakket ligt direct op de natuurlijke ondergrond. Op basis van vondstmateriaal kon dit pakket alleen grofweg vanaf de veertiende eeuw gedateerd worden (vondstnummer 10 en 17).¹⁴ Aan de onderzijde van dit ophogingspakket werden meerdere fragmenten baksteen aangetroffen, alsook roodbakkerd aardewerk (vondstnummer 30). Deze fragmenten waren relatief dunwandig en voorzien van een spatloodglazuur. Dit bevestigt de datering in de veertiende eeuw.

Boven het eerste ophogingspakket, dat over de hele lengte van het profiel tot aan spoor 47 voorkomt, kenmerkt zich door matig fijn zand, zwak siltig en licht bruin tot grijs van kleur. Een duidelijke bijmenging zoals in het eerste ophogingspakket werd niet

¹⁴ Deze vondst bestaat uit een fragment van een vloertegel, en twee fragmenten roodbakkerd aardewerk die dateren tussen de veertiende en vijftiende eeuw.

aangetroffen. Het vondstmateriaal dat kon worden geborgen uit dit pakket geeft een late veertiende en vijftiende eeuwse datering (vondstnummer en 29). Het betreft in enkele fragmenten roodbakkerd aardewerk die helaas niet meer nauwkeurig konden worden gedateerd. Boven het tweede ophogingspakket is direct de bouwvoor aanwezig. Dit betekent dat de lagen die hier oorspronkelijk boven hebben moeten liggen en zijn gevormd gedurende de zestiende tot en met de achttiende eeuw reeds verdwenen zijn. Een mogelijke oorzaak is de uitgevoerde sloop maar tegelijkertijd kan niet worden uitgesloten dat deze lagen al zijn beschadigd of verdwenen tijdens de bouw van de nu gesloopte bebouwing. Omdat de bouwvoor op meerdere plaatsen in het tweede laatmiddeleeuwse ophogingspakket is ingegraven kan niet worden uitgesloten dat het tweede pakket van oorsprong dikker is geweest.

Synthese

Er zijn in het plangebied twee archeologische vindplaatsen aanwezig. De eerste daarvan betreft bewoningssporen uit de late middeleeuwen langs de Grotestraat. De tweede vindplaats betreft de mogelijke locatie van een zeventiende eeuwse bierbrouwerij. Onderdeel van deze tweede vindplaats zijn funderingsresten van een gebouw en de insteek van de Loint, beide gelegen in het verontreinigde gedeelte van het plangebied.

Op basis van het aangetroffen profiel mag worden verondersteld dat de dekzandrug die wij nu kennen als de Langstraat en de laatmiddeleeuwse weg van onder andere de Grotestraat ter hoogte van de kern Waalwijk, een microreliëf heeft gehad. Daarbij heeft zich een top bevonden ter plaatse van de huidige straat, waardoor het logisch was om hierlangs te gaan wonen vanaf de late middeleeuwen. In zuidelijke richting kende de ondergrond echter ook hogere en lager gelegen delen en was van een aflopende flank binnen het bereik van de proefsleuf geen sprake. Om een lager gelegen deel vlak te krijgen met de omgeving is er in de loop van de veertiende eeuw een ophogingspakket aangebracht. Gezien de puinpartikels en het humeuze karakter van de eerste ophogingslaag heeft men dit waarschijnlijk met nederzettingsafval opgehoogd. Later in de veertiende en mogelijk in de vijftiende eeuw is daarbovenop een tweede ophogingspakket aangebracht, ditmaal met een meer zandig karakter. Dit wijst op een ingreep van grotere omvang en zou kunnen geïnitieerd zijn door een grotere groep dan de bewoners van het erf alleen. De aanwezigheid van bewoningssporen met een datering rond de late veertiende en vijftiende eeuw wijst op een mogelijke uitbreiding van de kern van Waalwijk, waarvan de oudste kern rond de kerk en de haven wordt verondersteld, in oostelijke richting.

De mogelijke bouwplattegrond dateert uit de late veertiende of vroege vijftiende eeuw. Dit vanwege de ligging onder of aan de onderzijde van het bovenliggende ophogingspakket. De vierpalige structuur aan de straatzijde heeft wellicht bij de bewoningsfase van het eerste ophogingspakket gehoord. Dit dient in het vervolgonderzoek nader onderzocht te worden door het alert zijn op structuren tussen structuur 1 en de zuidzijde van het middels het eerste ophogingspakket genivelleerde bewoningsvlak.

Het is jammer dat door de bouwvoor en de verstoringen die deze bouwvoor mede gevormd heeft de aansluiting tussen de ophogingspakketten en de aangetroffen fundering niet kon worden vastgesteld. Onderdeel van het PvE voor het vervolgonderzoek moet een onderzoeksstrategie zijn die deze relatie wel nader kan duiden. Geadviseerd wordt voorafgaand aan het ontgraven van de fundering waartoe spoor 47 ook behoort, een profiel te graven vanaf het fundament met een afstand van tien meter in de richting van de Grotestraat.

3.3.4 Vondstmateriaal

Aardewerk

Het roodbakkende aardewerk bestaat vooral uit de vormen die in west- en midden-Noord-Brabant in het algemeen en voor het Langstraatgebied in het bijzonder gangbaar zijn in de veertiende en vijftiende eeuw. Duidelijke vormen voor de late dertiende eeuw, zoals bijna-steengoed en dunwandig grijsbakkend aardewerk, zijn in het vondstmateriaal niet aanwezig. Het standwerk varieert van een enkele standvin tot worstpoortjes. Deze laatste categorie is het meest aangetroffen tussen de bodem fragmenten. Grijsbakkend aardewerk komt nagenoeg niet voor in het vondstcomplex. De enkele fragmenten bestaan uit relatief dikwandige wandscherven waarbij geen nadere daterende kenmerken aanwezig zijn. Voor het zeventiende en achttiende eeuwse roodbakkende aardewerk komen de aangetroffen vormen overeen met de producten zoals deze in West-Brabantse pottenbakkerscentra werden vervaardigd. Hieronder ook een fragment van een lage grape op drie worstpootjes.

Aardewerk en keramiek uit de latere fasen ontbreken. Deze zijn vermoedelijk verloren gegaan bij de verschillende bouw- en sloopactiviteiten die er tevens toe hebben bijgedragen dat de bouwvoor tot op of in het in aanleg uit de veertiende en/of vijftiende eeuwse tweede ophogingspakket doorlopen.

Bouwmaterialen en metaalvondsten

Fragmenten uit beide groepen zijn nagenoeg niet aangetroffen. Voor de bakstenen uit de funderingen heeft de bespreking reeds plaatsgevonden bij de betreffende sporen en structuren. Opmerkelijk is dat er geen (dak)leien of fragmenten daarvan zijn aangetroffen. Keramisch bouwmetaal beperkte zich tot gefragmenteerde resten van gegolfde dakpannen uit de puinfundering van spoor 47. Het eveneens daaruit afkomstige faience tegeltje is reeds ter sprake geweest. Er zijn, ondanks inzet metaaldetector, geen metaalvondsten aangetroffen, anders dan enkele slak of roestklompjes uit spoor 17. Ook deze zijn in de paragraaf over sporen en structuren reeds besproken.

Archeobotanie en archeozoölogie

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden er geen sporen aangetroffen die kansrijk werden geacht voor het nemen van archeobotanische monsters. Geen van de sporen bevatten een duidelijk venige of humeuze vulling maar waren eerdere aan te merken als sterk zandig. In dergelijke zandlagen blijft archeobotanische materiaal over het algemeen slecht of niet bewaard.

Twee vlakvondsten en twee sporen bevatten dierlijk botmateriaal. Voor de beide vlakvondsten geldt dat het om respectievelijk een wervel- en een bekkenfragment van een groot zoogdier gaat. Voor spoor 30 gaat het om een wervelfragment van een groot zoogdier uit een deel van de vulling van de vermoede huisplattegrond.

Spoor 35 bevatte een grotere hoeveelheid botmateriaal dat met de hand werd verzameld. Er is niet gezeefd (± 300 fragmenten, totaal circa 1,7 kg). Het botmateriaal is vrijwel niet gefragmenteerd en heeft in de bodem een bruine kleur gekregen. De botten zijn waarschijnlijk onder inwerking van het grondwater en de zure bodem licht en poreus geworden. Een deel van de wel aanwezige fragmentatie kan zijn veroorzaakt door het verzamelen van het zachte materiaal.

Uit de bestudering van het botmateriaal blijkt dat het de resten van één kalf (circa 4 maand) en één schaap ($> 3,5$ jaar) betreft. Beide skeletten zijn vrijwel compleet aanwezig.

Op basis van de lengte van de verschillende beenderen van het schaap is berekend dat het schaap een schofthoogte had van circa 55 cm.¹⁵ Er zijn op het botmateriaal geen hak- en snijsporen aangetroffen. Het schaap heeft in zijn jeugd een linkerrib gebroken die op natuurlijke wijze is genezen.

Afbeelding 12: de geheelde botbreuk aan de rib.

Opvallend is dat er van de schedels van beide dieren weinig tot geen resten aanwezig zijn. Van de kalfsschedel kalf resteren echter vijf tanden uit de bovenkaak en het gehoorbeen (linkerzijde). Daarbij zijn beide onderkaken in het materiaal aanwezig wat erop duidt dat de schedel vrijwel zeker met het lichaam is begraven. Van het schaap is slechts één losse (snij)tand aangetroffen. Dit kan als een losse vondst of intrusie worden gezien dan moet worden geconcludeerd dat de schedel ontbreekt. Hierbij dient te worden opgemerkt dat bij de halswervels zowel de atlas als de draaier (onbeschadigd) aanwezig zijn.

Bij de ontgraving bleek dat met name de extremiteiten in anatomisch verband lagen, maar dat de verschillende onderdelen los van elkaar waren begraven. Dit kan er op wijzen dat men een te krappe kuil heeft gegraven voor de depositie van de kadavers. Hierbij zullen de reeds stijf geworden poten eerst deels zijn losgesneden waarna deze verder zijn losgetrokken. Deze zijn daarna los in de kuil geworpen. Mogelijk dat hierbij de kop van het schaap in een andere kuil terecht is gekomen die zich eventueel net buiten het opgravingsvlak bevindt.

¹⁵ Teichert 1975.

4 Conclusies

4.1 Beantwoording van de vraagstellingen

Op basis van het uitgevoerde veldonderzoek kunnen de vooraf geformuleerde vraagstellingen als volgt worden beantwoord:

1 Vraag: Bevinden zich in het plangebied archeologische resten of vindplaatsen? Zo ja, wat is de aard, datering, ligging (horizontaal zowel als verticaal), omvang, gaafheid en conservering van de archeologische resten?

Antwoord: Ja, er zijn gedurende het veldonderzoek twee archeologische vindplaatsen of clusters aangetoond binnen het plangebied. Het eerste cluster bestaat uit een aantal bewoningssporen waaronder een vierpalige structuur en een huisplattegrond die in tijd dateren van de veertiende tot en met de zestiende eeuw. Dit geheel wordt afgedekt door één of meerdere stedelijke ophogingspakketten. Aan de voorzijde zijn de restanten aangetroffen van een woning die in 1824 verloren is gegaan en mogelijk daarna gesloopt en herbouwd is. Onderzoek van vindplaats 1 geeft nadere informatie voor de bewoningsgeschiedenis langs het bewoningslint van de Grotestraat van de veertiende tot en met de negentiende eeuw. Vindplaats 2 bestaat uit de funderingsresten van vermoedelijk een laat zeventiende eeuwse bierbrouwerij. Het genoemde bedrijf was al in de zeventiende eeuw actief en heeft in ieder geval bestaan tot 1824. In hoeverre er herbouw heeft plaatsgevonden na 1824 is historisch gezien (nog) niet bekend. Onderzoek van deze vindplaats geeft meer inzicht in de nijverheid van Waalwijk vanaf de zeventiende eeuw.

2 Vraag: Bevinden zich funderingen of ander muurwerk binnen het plangebied? Zo ja, wat is de functie van het gebouw en zijn er andere resten aangetroffen die bij dit vondstcomplex behoren? Onderzoek naar baksteenformaat, metselverband, metsel specie, bouwsporen, bouwfasen ed. is noodzakelijk.

Antwoord: Ja er is muurwerk aangetroffen binnen het plangebied die zijn gedocumenteerd overeenkomstig de bovenstaande vraagstelling. Voor de volledige documentatie hiervan wordt verwezen naar de opgravingdocumentatie die gedeponneerd zal worden bij het provinciaal depot voor bodemvondsten te 's-Hertogenbosch. Het aangetroffen muurwerk bestaat uit een vloer en een kelderpartij dat dateert van voor 1824 (vindplaats 1) en een deel van een fundering van een gebouw met beerkelder, de vermoedelijke bierbrouwerij (vindplaats 2).

3 Vraag: Zijn er eventuele ophogingspakketten van de stadskern aanwezig?

Antwoord: Ja, er zijn twee ophogingspakketten aangetroffen (vindplaats 1). Het oudste pakket dateert in de veertiende eeuw en het tweede pakket, dat daar direct bovenop ligt, dateert tussen de veertiende en de vijftiende eeuw. De situering van beide pakketten doet vermoeden dat in een eerste fase is volstaan met het opvullen van enkele depressie in de oeverwal en dat de tweede ophoging heeft voorzien in de ophoging van een grotere zone langs de Grotestraat. Het gelaagde pakket van bewoningsresten direct aan de Grotestraat is niet geïnterpreteerd als een ophogingspakket maar als het gevolg van bouwactiviteiten langs de Grotestraat zonder de bedoeling het terrein hier op te hogen.

4 Vraag: Kunnen de aangetroffen archeologische resten uit de Middeleeuwen en/of Nieuwe Tijd gekoppeld worden aan historische bronnen of oude kaarten? Hierbij dient een onderscheid gemaakt te worden naar de prestedelijke nederzetting (voor de stadsprivileges uit 1304), de stedelijke nederzetting voor de vloed, de stedelijke

nederzetting na de vloed, de militaire sterkte uit de zeventiende eeuw en de stedelijke kern in de nieuwe tijd.

Antwoord: Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek kan alleen de aangetroffen fundering worden gelinkt aan de historisch gekende bierbrouwerij (vindplaats 2). De overige sporen mochten wel vermoed worden op basis van het bestaan van de nederzettingen langs de Grotestraat vanaf de veertiende eeuw maar zijn niet direct te koppelen aan historisch bekende gebeurtenissen. Fraaie uitzondering hierop is het aantreffen van de brandlaag uit 1824 boven de vloer van het laatste gebouw aan de Grotestraat binnen het plangebied (spoor 1).

5 Vraag: Kunnen de aangetroffen archeologische resten gekoppeld worden aan geologische, bodemkundige of landschappelijke fenomenen?

Antwoord: Anders dan het verloop van de C-horizont van de dekzandrug is dit niet het geval (beide vindplaatsen).

6 Vraag: Is er sprake van een stratigrafie? Zo ja, wat is de fasering?

Antwoord: er is binnen het plangebied sprake van een stratigrafie voor wat betreft de waargenomen ophogingspakketten (vindplaats 1). Daarnaast is geconstateerd dat direct boven het tweede ophogingspakket de bouwvoor al begint. Dit betekent dat voor de zeventiende en mogelijk deels ook zestiende eeuwse bewoningsresten er geen stratigrafische lagen meer resten. Voor een verdere beantwoording van deze vraag naar stratigrafie zie de beantwoording van de vraag naar de ophogingspakketten van hiervoor.

7 Vraag: Wat is de aard, oorsprong en morfologie van de Loint, is er een stratigrafische vulling aanwezig en hoe oud is deze vulling.

Antwoord: deze vraag kan niet beantwoord worden als gevolg van de aanwezige milieuhygiënische verontreiniging die het doen van waarnemingen binnen de zone waar de Loint aanwezig is, onmogelijk maakt (vindplaats 2)

8 Vraag: Wanneer vangt de bewoning van het gebied rondom de Langstraat aan op basis van dit onderzoek?

Antwoord: op basis van dit onderzoek neemt de bewoning van het plangebied een eerste aanvang in de veertiende eeuw (vindplaats 1). De eerste aanvang uit zich hierbij ondermeer in paalsporen en ophogingspakketten.

9 Vraag: Wat voegen de resultaten van dit onderzoek toe aan de middeleeuwse geschiedenis van Waalwijk op basis van hetgeen we uit de opgravingen vanaf 1987 te weten zijn gekomen?

Antwoord: Het aantreffen van veertiende en vijftiende eeuwse plattegronden in de binnenstad van Waalwijk is één van de eerste keren dat dit mogelijk bleek (vindplaats 1). Een onderzoek naar de vermeende huisplattegrond in het midden van de proefsleuf geeft de kans dit huis goed te documenteren en te onderzoeken indien een behoud in situ niet mogelijk blijkt of niet wenselijk wordt geacht. De aanwezigheid van een vierpalige structuur duidt mogelijk op een spieker. Dit gecombineerd met de vondst van in ieder geval schap/geit en varkensresten maakt het aannemelijk dat de bewoners van het veertiende dan wel vijftiende eeuwse Waalwijk voorzagen in hun bestaan onder andere door middel van het gemengd boerenbedrijf. De bestaanswijze vult ook een deel van het aanzien van de laatmiddeleeuwse nederzetting in en heeft dan in ieder geval bestaan uit een bebouwing langs een lint met een open karakter in ieder geval naar het (zuidelijk gelegen) achterland. Nog niet eerder kon dit middel archeologisch onderzoek zo duidelijk worden vastgesteld. Alleen de opgraving uit 2001 op het terrein van de voormalige garage van de Graaf heeft over een vergelijkbaar terrein aan de noordzijde soortgelijke resultaten

kunnen boeken.¹⁶ De bebouwing die hier werd aangetroffen was overigens minder open dan dat voor dit zuidelijk gedeelte het geval was.

4.2 Waardering van de vindplaatsen

Het doel van het onderzoek was onder andere om te komen tot een waardering van de archeologische vindplaatsen die zijn aangetoond in het proefsleuvenonderzoek.

De waardering wordt overeenkomstig de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1) uitgevoerd. Hierbij wordt naar verschillende onderdelen gekeken, zoals de gaafheid van de vindplaats, de conservering van sporen en vondstmateriaal, de zeldzaamheid van het aangetroffene, etc. Hierbij is 1 de laagste en 3 de hoogst haalbare score.

Deze waardering heeft plaatsgevonden voor vindplaats 1, zijnde de bewoningsresten daterend uit de veertiende en vijftiende eeuw. Deze zijn gescoord langs de lat van de elders in Waalwijk te verwachten archeologische bewoningsresten uit de veertiende en vijftiende eeuw. Er is hierbij verondersteld dat er sprake is van één of mogelijk twee elkaar in tijd opvolgende erven. Vindplaats 1 betreft een aantal bewoningssporen waaronder twee gebouwplattegronden (vierpalige structuur en mogelijke huisplattegrond). Het aantreffen van dergelijke sporen, zonder dat deze (deels) verstoord zijn door latere bebouwing of andere bodemroerende activiteiten, komt niet vaak voor, wat dan ook als 2 scoort voor zeldzaamheid. De conservering van de sporen is goed te noemen en er kan een relatief groot terrein vanaf de Grotestraat tot aan de Loint worden vrijgelegd. Hierdoor scoren vooral de ensemblewaarde, representativiteit en informatiewaarde hoog.

Ook vindplaats 2 is afzonderlijk gewaardeerd, zijnde de resten van de vermeende bierbrouwerij. Hierbij is deze vindplaats afgezet tegen elders te verwachten complexen van ambachtelijke productie en nijverheden. Indien blijkt dat de oorsprong van de aangetroffen funderingsresten anders zijn dan de vermeende brouwerij dient deze waardering te worden bijgesteld. Het complex, zijnde een zeventiende eeuwse bierbrouwerij, is relatief zeldzaam te noemen voor Waalwijk aangezien er maar van vijf bierbrouwerijen een nadere locatie bekend is in Waalwijk. Daarmee is de kans om dergelijke vindplaatsen op te graven of te behouden in situ klein. Dit maakt dat vindplaats 2 over de hele lijn hoog scoort. Omdat het echter maar één bierbrouwerij betreft en niet bekend is hoe de andere vier gekende brouwerijen er uit hebben gezien scoort de representativiteit vooralsnog laag.

Vindplaats 1

Waarden	Criteria	Scores
Beleving	Schoonheid	NVT
	Herinneringswaarde	NVT
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3
	Conservering	2
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	2
	Informatiewaarde	2
	Ensemblewaarde	2
	Representativiteit	2

¹⁶ Hulst 2001.

Vindplaats 2

Waarden	Criteria	Scores
Beleving	Schoonheid	NVT
	Herinneringswaarde	NVT
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	2
	Conservering	2
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	2
	Informatiewaarde	2
	Ensemblewaarde	2
	Representativiteit	1

4.3 Advies voor vervolgonderzoek

Gezien de conclusies en de waarde van de aanwezige archeologische resten is het primair van belang om deze in situ te behouden. Dit zou onder andere kunnen door de wijze van fundering van de nieuwbouw hierop aan te passen. Omdat vooralsnog echter wordt uitgegaan van een funderingsdiepte van circa 80 cm met funderingsbalken op schroefpalen en het uitgraven van een bouwput met 80 cm diepte, zullen de sporen en structuren in het voorste deel aan de Grotestraat vrijwel zeker worden verstoord. Als aanpassing van de funderingswijze niet mogelijk is, zal dit gedeelte opgegraven moeten worden.

Ter plaatse van de brouwerij is een sterke verontreiniging aanwezig die gesaneerd zal worden. Ook de grond binnen en onder de aanwezige fundering moet worden afgegraven. Behoud van de fundering is daarom niet mogelijk. Deze moet daarom tijdens de sanering worden onderzocht. Verder moet op basis van de funderingstekeningen worden bekeken of de aanwezige beerput behouden kan blijven.

Het vervolgonderzoek, zijnde een opgraving ter plaatse van vindplaats 1 en een archeologische begeleiding overeenkomstig protocol opgraven voor vindplaats 2, zal in overleg met het bevoegd gezag, de directievoerder voor de sanering en Cofier nader moeten worden besproken en verder uitgewerkt worden. Voor het vervolgonderzoek moet in elk geval een nieuw Programma van Eisen worden opgesteld.

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Berendsen, H.J.A. 2004 (4^e druk). De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie. Assen, Van Gorcum.

Dielemans, M.J. en Verbeek, C. 2008. *Waalwijk - Waalwijk, Grotestraat 266*. Bilan rapport 2008.

Hulst, R.A., 2001. *Waalwijk Grotestraat 101-103. Archeologisch onderzoek*. BAAC-rapport 01.005. 's-Hetogenbosch.

Koopmanschap, H.J.L.C. en Oude Rengerink, J.A.M. 2008. *Programma van Eisen; archeologische begeleiding met beperkte verstoring en proefsleuf*. Datum 16 juni 2008. Goedkeuring 8 juli 2007.

Teichert, M. 1975. *Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei Schafen* in: Clason, A. ed. 1975. *Archaeozoological studies* Amsterdam.

Kaarten

Topografische kaart 1:25000 (<http://kadata.kadaster.nl>);

Bodemkaart van Nederland, 1:50000, kaartblad

Minuutplan gemeente (<http://www.dewoonomgeving.nl>)

Internet

ARCHIS: www.archis.nl

IKAW: www.archis.nl

Bijlage 1 :Archeologische perioden

Bijlage 1 : Archeologische perioden

Als bijlage op de resultaten en verzamelde gegevens wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewonersgeschiedenis in Nederland geschetst.

Gedurende het Paleolithicum (300.000-8800 voor Chr.) hebben moderne mensen (homo sapiens) onze streken tijdens de warmere perioden wel bezocht, doch sporen uit deze periode zijn zeldzaam en vaak door latere omstandigheden verstoord. De mensen trokken als jager-verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. De verschillende groepen jager-verzamelaars exploiteerden kleine territoria, maar verbleven, afhankelijk van het seizoen, steeds op andere locaties.

In het Mesolithicum (8800-4900 voor Chr.) zette aan het begin van het Holoceen een langdurige klimaatsverbetering in. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor geleidelijk een bosvegetatie tot ontwikkeling kwam en de variatie in flora en fauna toenam. Ook in deze periode trokken de mensen als jager-verzamelaars rond. Voorwerpen uit deze periode bestaan voornamelijk uit voor de jacht ontworpen vuurstenen spitsjes.

De hierop volgende periode, het Neolithicum (5300-2000 voor Chr.), wordt gekenmerkt door een overschakeling van jager-verzamelaars naar sedentaire bewoners, met een volledig agrarische levenswijze. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals huizen, geslepen bijlen en het gebruik van aardewerk.

Door de productie van overschot kon de bevolking gaan groeien en die bevolkingsgroei had tot gevolg dat de samenleving steeds complexer werd. Uit het Neolithicum zijn verschillende grafmonumenten bekend, zoals hunebedden en grafheuvels.

Het begin van de Bronstijd (2000-800 voor Chr.) valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen, zoals bijlen. Het gebruik van vuursteen was hiermee niet direct afgelopen.

Vuursteenmateriaal uit de Bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Het aardewerk is over het algemeen zeldzaam. De grafheuveltraditie die tijdens het Neolithicum haar intrede deed werd in eerste instantie voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, eventueel omgeven door een greppel.

In de IJzertijd (800-12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. Ten opzichte van de Bronstijd traden er in de aardewerktraditie en in het gebruik van vuursteen geen radicale veranderingen op. De mensen woonden in verspreid liggende hoeven of in nederzettingen van enkele huizen. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen (celtic fields). In deze periode werden de kleigebieden ook in gebruik genomen door mensen afkomstig van de zandgebieden. Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand. Er zijn zogenaamde vorstengraven bekend in Zuid-Nederland, maar de meeste begravingen vonden plaats in urnenvelden.

Met de Romeinse tijd (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als rijksgrens van het Romeinse Rijk ingesteld. Ter controle van deze zogenaamde limes werden langs de Rijn castella (militaire forten) gebouwd. De inheems leefwijze handhaafde zich wel, ook al werd de invloed van de Romeinen steeds duidelijker in soorten aardewerk (o.a. gedraaid) en een betere infrastructuur. Onder meer ten gevolge van invallen van Germaanse stammen ontstond er instabiliteit wat uiteindelijk leidde tot het instorten van de grensverdediging langs de Rijn.

Over de Middeleeuwen (450-1500 na Chr.), en met name de Vroege Middeleeuwen (450-1000 na Chr.), zijn nog veel zaken onbekend. Archeologische overblijfselen zijn betrekkelijk schaars. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinen in handen gekomen van regionale en lokale hoofdlieden. Vanaf de 10 eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is een toenemende feodalisering zichtbaar. Door bevolkingsgroei en gunstige klimatologische omstandigheden werd in deze periode een begin gemaakt met het ontginnen van bos, heide en veen. Veel van onze huidige steden en dorpen dateren uit deze periode.

De hierop volgende periode 1500 – heden wordt aangeduid als Nieuwe Tijd.

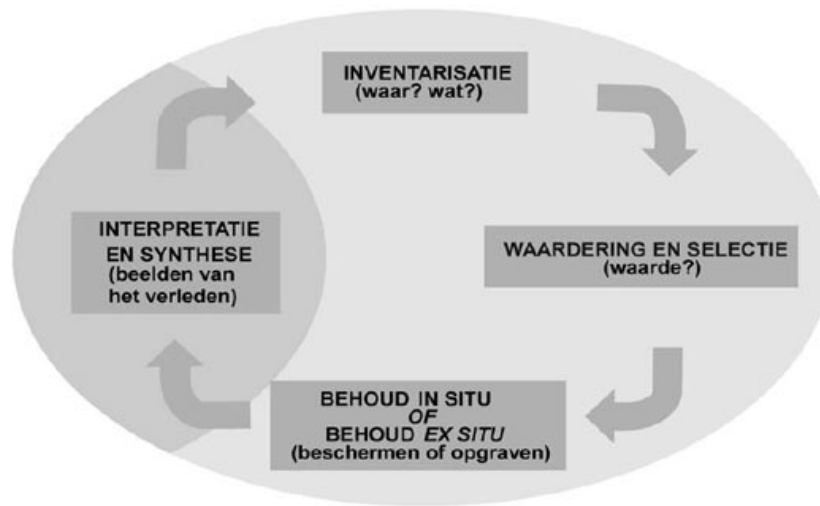
Bijlage 2 : AMZ-cyclus

Bijlage 2 : AMZ-cyclus

Het AMZ-proces

Archeologisch onderzoek in Nederland wordt in de meeste gevallen uitgevoerd binnen het kader van de zogenaamde Archeologische Monumentenzorg (AMZ).

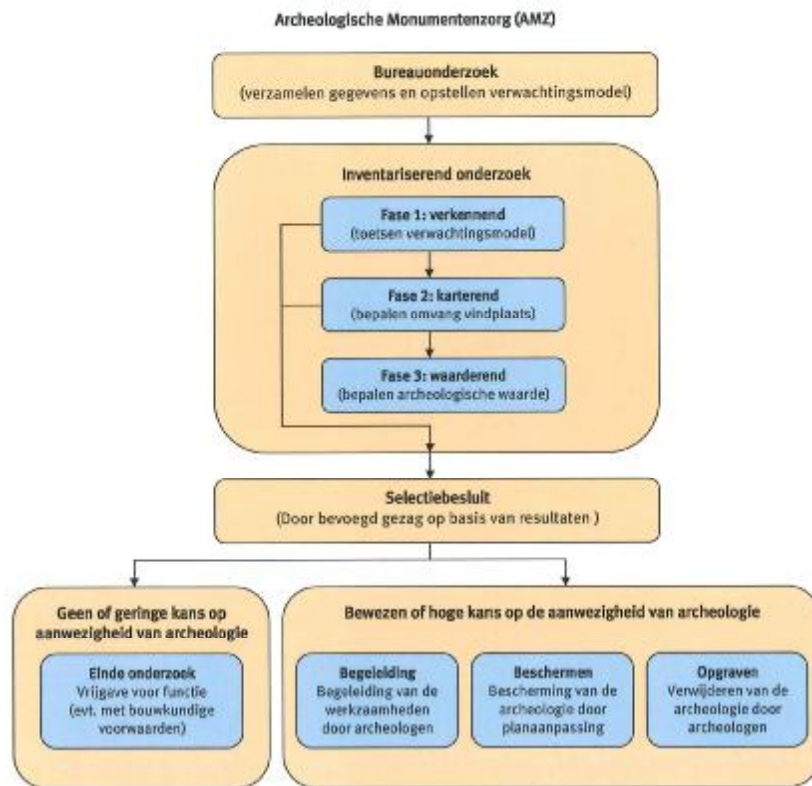
Het gehele traject van de AMZ omvat een aantal stappen die elkaar kunnen opvolgen, afhankelijk van het resultaat van de voorgaande stappen. In de procedure wordt volgens een trechtermodel gewerkt. Het startpunt ligt eigenlijk al bij het bepalen van de onderzoeksplicht. Op diverse provinciale en landelijke archeologische waardenkaarten kan namelijk worden ingezien of het plangebied ligt in een zone met een archeologische verwachting. Indien dit het geval blijkt te zijn, dan zal er in het kader van de planprocedure onderzoek verricht moeten worden om te bepalen of er archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. Hiermee start de zogenaamde AMZ-cyclus (zie afb. 1 en 2)

Afbeelding 1: de AMZ-cyclus

De eerste fase: bureauonderzoek

Uitgangspunt voor het bureauonderzoek is het vaststellen van een gespecificeerd verwachtingsmodel dat op detailniveau voor het plangebied aangeeft wat er aan archeologische vindplaatsen aanwezig kan zijn. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt bepaald of er een veldonderzoek nodig is en wat de juiste methode voor dit veldonderzoek zou moeten zijn om deze mogelijk aanwezige archeologische resten te kunnen aantonen.

Afbeelding 2: het proces van de AMZ

De tweede fase: inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het inventariserend veldonderzoek kan worden opgesplitst in drie subfases.

Fase 1. verkennend onderzoek

In sommige gevallen wordt er gestart met een verkennend onderzoek. Een verkennend onderzoek kent een relatief lage onderzoeksintensiteit en wordt feitelijk uitgevoerd omdat er bij het bureauonderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om dit voldoende te kunnen onderbouwen. Dit is bijvoorbeeld het geval als er te weinig bodemkundige of geologische gegevens zijn om binnen het plangebied de verwachtingswaarden te kunnen onderbouwen of zelfs überhaupt tot een verwachtingswaarde te komen. Met een verkennend onderzoek kan tot in detail de verwachtingswaarde worden aangebracht. Zodoende kan door terugkoppeling een aangescherpt verwachtingsmodel worden gemaakt en kan karterend veldonderzoek in een vervolgfase gericht en daarmee ook kostenefficiënter worden ingezet.

Fase 2. karterend onderzoek

In de regel wordt er gestart met een karterend onderzoek. Dit veldonderzoek dient om het verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek te toetsen en eventueel aanwezige vindplaatsen op te sporen. Het onderzoek wordt vrijwel altijd vlakdekkend uitgevoerd door middel van boringen en/of oppervlaktekarteringen of proefsleuven. Het resultaat is in de regel een overzichtskaart met de resultaten van het onderzoek. Eventueel aangetoonde vindplaatsen worden daarbij aangegeven. Indien er geen archeologische vindplaatsen worden aangetroffen of wanneer bijvoorbeeld al blijkt dat deze geheel zijn

verstoord, dan wel van geen waarde zijn, is dit meestal ook het eindstadium van de AMZ-cyclus.

Als er wel archeologische vindplaatsen worden aangetroffen of het blijkt uit de onderzoeksgegevens dat deze met zeer grote zekerheid kunnen worden verwacht, dan dient er een waardestellend onderzoek te worden uitgevoerd. Meestal is van de vindplaatsen die bij een karterend onderzoek zijn aangetroffen nog slechts in beperkte mate bekend wat de waarde ervan is.

Fase 3. waarderend onderzoek

Een waarderend onderzoek dient de fysieke kwaliteiten van een eerder aangetoonde of reeds bekende archeologische vindplaats vast te stellen en dient te leiden tot een waardestelling. Voor een waardestelling is het van belang om in elk geval de aard van de vindplaats, de exacte begrenzing in omvang en diepteligging, de datering en de mate van conservering en intactheid te weten. Een waarderend onderzoek kan worden uitgevoerd door middel van boringen of proefsleuven. Wat de beste methode is hangt sterk af van de omstandigheden en de aard van de vindplaats. In de meeste gevallen worden er voor een waardestelling proefsleuven of proefputten gegraven. Omdat met deze methode meer en betere informatie over de vindplaats kan worden verkregen dan met aanvullende booronderzoek. Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar in de voorgaande onderzoeksfase aanwijzingen voor vindplaatsen zijn aangetroffen.

De derde fase: Selectie en waardering

Het eindresultaat van een waardestellend onderzoek is een selectieadvies waarin op basis van de waardestelling van de vindplaats(en) wordt aangegeven of een vindplaats behoudenswaardig is. Deze waardestelling geschiedt op basis van verschillende waarderingscriteria. De term behoudenswaardig is sterk gerelateerd aan de essentie van het rijks- en provinciaal beleid ten aanzien van de archeologische monumentenzorg. In eerste instantie gaat dit namelijk uit van het behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem). Alleen wanneer dit binnen een belangenafweging niet kan zal het stuk waardevol bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een opgraving. Dit wordt ook wel behoud ex situ genoemd. Wanneer behoud niet gewenst is vanwege een relatief geringe waarde van de vindplaats(en) kan nog worden besloten om de bodemingrepen onder archeologische begeleiding te laten uitvoeren. Ook is het natuurlijk nog mogelijk dat er helemaal geen archeologisch onderzoek meer hoeft plaats te vinden en kan het terrein worden 'vrij gegeven'.

Het bevoegd gezag zal op basis van het selectieadvies uiteindelijk aangeven welke maatregelen er dienen te worden genomen. Deze beslissing wordt het selectiebesluit genoemd.

Plaats van de AMZ-cyclus in de planvorming

Net als met andere omgevingsfactoren waarmee binnen de planvorming rekening gehouden dient te worden, is het ook voor de archeologie van belang om dit in een zo vroeg mogelijk stadium in te steken. Niet alleen is dit voor een aantal onderzoeksfasen vanwege provinciaal of gemeentelijk beleid al een vereiste, het geeft bovendien al vroeg inzicht in eventuele risico's qua exploitatie en potentiële vertragingen in een project. Indien er een middelhoge of hoge kans op de aanwezigheid van archeologische resten bestaat, zal het bevoegd gezag een inventariserend onderzoek verplicht stellen ten behoeve van de ruimtelijke onderbouwing. Dit onderzoek is gebaseerd op het specifieke verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek dat daaraan vooraf dient te gaan. In praktijk worden deze onderzoeken gecombineerd uitgevoerd en in één verslag gerapporteerd.

Wanneer eenmaal een planprocedure is voorgenomen zal met het archeologisch onderzoek al kunnen worden begonnen.

In principe kan het gehele inventariserend veldonderzoek, inclusief een selectieadvies, voorafgaand aan een planprocedure worden afgerond. Dit heeft als voordeel dat binnen het toekomstige plan de omvang van de archeologische vindplaats(en) definitief kan worden afgebakend en er, bij behoud in situ, de bestemming 'archeologische waardevol' kan worden opgenomen. Ook kunnen dan in bijvoorbeeld een aanlegvergunning specifieke voorschriften worden opgenomen om aantasting te voorkomen. In dit kader en deze planfase kan ook een voorschot worden genomen op inrichtingsmaatregelen (aanpassing van een eventueel al beschikbaar stedenbouwkundig ontwerp of het voorschrijven van bijvoorbeeld een groenzone, speelveld, parkeerplaatsen etc.). Indien dit mogelijk is kan ook worden voorgeschreven dat er archeologievriendelijk gebouwd dient te worden door aanpassing van funderingswijze of ander technische maatregelen. Het nadeel van het uitvoeren van een waardestellend veldonderzoek na de een planprocedure is dat daarmee ook de consequenties ervan pas later in beeld komen, wat leidt tot een aantal risico's. Vaak blijkt dan behoud in situ veel lastiger te zijn en is dit dan alleen met technische maatregelen nog mogelijk. Soms is alleen behoud ex situ door middel van opgravingen de enige nog resterende kostbare optie.

Bijlage 3: Sporenlijst

Projectnummer: 186450

OM-nummer: 29611

Projectnaam: Waalwijk Grotestraat 266

Locatiegegevens: Grotestraat 266

Sporelijst

Spoornummer	Vlak	Datum	Spoordefinitie	NAP-hoogte	Diepte (cm.)	Laagbeschrijving	Vondstns.	Opmerkingen
S1.1	1		overig (zie opm.)		0		V1.1	vloer
S1.2	1		overig (zie opm.)		0			muur, steensdik.
S1.3	1		recent		0			betoenpoer
S1.4	1		overig (zie opm.)		0		V1.2	muur, kelder
S1.5	1		paalkuil		0			
S1.6	1		paalkuil		0			
S1.7	1		paalkuil		0			
S1.8	1		paalkuil		0			grbr
S1.9	1		paalkuil		0			grbr
S1.10	1		paalkuil		0			grbr
S1.11	1		overig (zie opm.)		0			gr, mortel, pu1
S1.12	1		overig (zie opm.)		0			ligr; mortelresten
S1.13	1		overig (zie opm.)		0			libgr, pu6
S1.14	1		overig (zie opm.)		0			drbrgr h2
S1.15	1		overig (zie opm.)		0			gr, vlekkerig pu6
S1.16	1		overig (zie opm.)		0			gr, vlekkerig
S1.17	1		kuil		0		V1.19 V1.20	gelaagd, interpretatie nog niet definitief.
S1.18	1		paalkuil		0		V1.5	gr hk1
S1.19	1		paalkuil		0			gr, hk1
S1.20	1		paalkuil		0			gr, hk1
S1.21	1		paalkuil		0		V1.4	gr

Projectnummer: 186450

OM-nummer: 29611

Projectnaam: Waalwijk Grotestraat 266

Locatiegegevens: Grotestraat 266

Sporelijst

Spoornummer	Vlak	Datum	Spoordefinitie	NAP-hoogte	Diepte (cm.)	Laagbeschrijving	Vondstms.	Opmerkingen
S1.22	1		paalkuil		0			grbr
S1.23	1		paalkuil		0			paalkuil?
S1.24	1		kuil		0			kuil?
S1.25	1		paalkuil		0			paalkuil?
S1.26	1		paalkuil		0			paalkuil?
S1.27	1		onbekend		0			
S1.28	1		paalkuil		0			paalkuil?
S1.29	1		paalkuil		0			paalkuil?
S1.30			overig (zie opm.)		0		V1.21 V1.22 V1.23 V1.24 V1.25	mogelijk huisplattegrond?
S1.31	1		paalkuil		0		V1.28	paalkuil?
S1.32	1		paalkuil		0			paalkuil?
S1.33	1		paalkuil		0		V1.32	paalkuil?
S1.34	1		kuil		0			kuil?
S1.35	1		kuil		0		V1.0 V1.27 V1.31	kuil?
S1.36	1		paalkuil		0			paalkuil?
S1.37	1		laag		0		V1.8 V1.11	laag hangt samen met mogelijke huisplattegrond
S1.38	1		paalkuil		0		V1.13	paalkuil?

Projectnummer: 186450 OM-nummer: 29611

Projectnaam: Waalwijk Grotestraat 266

Locatiegegevens: Grotestraat 266

Sporelijst

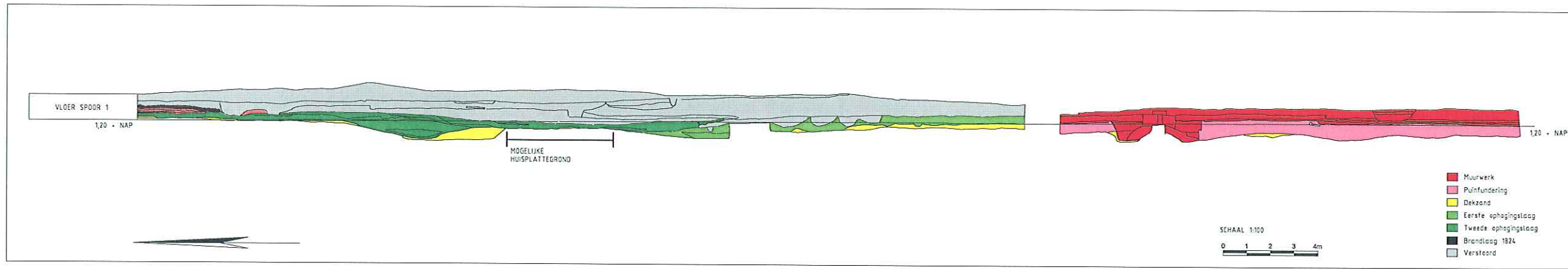
Oranjeveld

Spoornummer	Vlak	Datum	Spoordefinitie	NAP-hoogte	Diepte (cm.)	Laagbeschrijving	Vondstnr's.	Opmerkingen
S1.39	1		overig (zie opm.)		0		V1.6 V1.7 V1.12	viek, wschl. te associëren met huisplattegrond
S1.40	1		paalkuil		0			paalkuil?
S1.41	1		kuil		0		V1.14 V1.15 V1.226	kuil?
S1.42	1		kuil		0			kuil?
S1.43	1		kuil		0			kuil?
S1.44	1		overig (zie opm.)		0			muurwerk
S1.45	1		kuil		0			kuil?
S1.46	1		waterput		0			insteek waterput
S1.47			onbekend		0		V1.33	muurwerk

Bijlage 4 : Vondstenlijst

Vondstnummer	Datum	Put	Vlak	Profiel	Wand	Spoor	Laag	Monster	Materiaal	Materiaal ABR 2	Aantal	Gewicht	Toestand	Spotdatering	Complex	Vondstomstandigheden	Opmerkingen
0	17-7-2008	1	1	-	-	35	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	5	40	F	1400-1500	NXX	HAND	-
1	17-7-2008	1	1	-	-	1	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	17	2405	F	1700-1850	NXX	HAND	-
2	17-7-2008	1	1	-	-	4	-	-	KER	BOUWMAT	1	1028	F	LME-NT	NXX	HAND	15,5X15,5X2,5
3	17-7-2008	1	1	-	-	-	-	-	SXX	VUURSTEEN	1	17	F	MESO	XXX	HAND	-
4	17-7-2008	1	1	-	-	21	-	-	KER	AWG, GRIJSBAKKEND	1	1	F	LME	NXX	HAND	-
4	17-7-2008	1	1	-	-	21	-	-	MXX	SLAK	6	121	F	-	NXX	HAND	-
4	17-7-2008	1	1	-	-	21	-	-	KER	AWG, STEENGOED	2	12	F	14AB	NXX	HAND	-
4	17-7-2008	1	1	-	-	21	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	1	1	F	LME	NXX	HAND	-
5	17-7-2008	1	1	-	-	18	-	-	KER	AWG, INDET	1	1	F	-	NXX	HAND	-
5	17-7-2008	1	1	-	-	18	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND SP	1	9	F	14A-15B	NXX	HAND	-
5	17-7-2008	1	1	-	-	18	-	-	SXX	XXX, SLAK	1	2	F	-	NXX	HAND	-
6	17-7-2008	1	1	-	-	30/39	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	2	9	F	LME	NXX	HAND	-
7	17-7-2008	1	1	-	-	30/39	-	-	OXX	ODB	1	141	F	-	NXX	HAND	-
8	17-7-2008	1	1	-	-	37	-	-	OXX	ODB	1	21	F	-	NXX	HAND	-
9	17-7-2008	1	0JA	-	-	-	-	-	KER	AWG, ROODBNACKEND	1	8	F	LME	NXX	HAND	PEN 1
10	17-7-2008	1	0JA	-	-	-	-	-	KER	BOUWMAT	1	5	F	LME	NXX	HAND	PEN 2
11	18-7-2008	1	1	-	-	37	-	-	KER	AWG, STEENGOED SB	3	33	F	1325-1375	NXX	HAND	-
12	18-7-2008	1	1	-	-	30/39	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	2	22	F	LMEB	NXX	HAND	-
13	18-7-2008	1	1	-	-	38	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	3	30	F	LME	NXX	HAND	-
14	18-7-2008	1	1	-	-	41	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	3	39	F	LMEB	NXX	HAND	-
14	18-7-2008	1	1	-	-	41	-	-	KER	AWG, STEENGOED	1	36	F	LME-NT	NXX	HAND	-
15	18-7-2008	1	1	-	-	41	-	-	KER	AWG, INDET	1	4	F	-	NXX	HAND	-
15	18-7-2008	1	1	-	-	41	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	6	77	F	1350-1450	NXX	HAND	-
16	18-7-2008	1	1	-	-	-	-	-	KER	AWEG, ROODBAKKEND	1	57	F	1450-1550	NXX	HAND	-
17	18-7-2008	1	0JA	-	-	-	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	2	6	F	LME	NXX	HAND	PEN 3
18	18-7-2008	1	0JA	-	-	-	-	-	KER	BOUWMAT	3	2	F	LME	NXX	HAND	-
19	18-7-2008	1	1	-	-	17	-	-	KER	HUTTELEEM	1	11	F	LME	NXX	HAND	-
20	18-7-2008	1	1	-	-	17	-	-	SXX	SLAK	1	2	F	-	NXX	HAND	-
21	18-7-2008	1	1	-	-	30	-	-	KER	AWG, GRIJSBAKKEND	1	10	F	LME	NXX	HAND	-
22	19-7-2008	1	1	-	-	30	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	1	2	F	LME	NXX	HAND	-
22	19-7-2008	1	1	-	-	30	-	-	OXX	ODB	1	33	F	-	NXX	HAND	-
23	19-7-2008	1	1	-	-	30	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	1	11	F	1300-1450	NXX	HAND	-
24	19-7-2008	1	1	-	-	30	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	1	3	F	1300-1450	NXX	HAND	-
25	19-7-2008	1	1	-	-	30	-	-	KER	BOUWMAT	1	2	F	LME-NT	NXX	HAND	-
25	19-7-2008	1	1	-	-	30	-	-	KER	AWG, GRIJSBAKKEND	1	7	F	1300-1450	NXX	HAND	-
26	19-7-2008	1	1	-	-	41	-	-	KER	AWG, GRIJSBAKKEND	1	1	F	LME	NXX	HAND	-
26	19-7-2008	1	1	-	-	41	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	30	612	F	LME	NXX	HAND	-
28	19-7-2008	1	1	-	-	31	-	-	KER	BOUWMAT	1	95	F	LME-NT	NXX	HAND	-
28	19-7-2008	1	1	-	-	31	-	-	SXX	VUURSTEEN, ONBEWERK	1	193	F	-	XXX	HAND	-
29	19-7-2008	1	0JA	-	-	-	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	1	85	F	LME-NT	NXX	HAND	-
30	19-7-2008	1	0JA	-	-	-	-	-	KER	BOUWMAT	3	59	F	LME	NXX	HAND	-
30	19-7-2008	1	0JA	-	-	-	-	-	KER	AWG, STEENGOED	1	44	F	LME	NXX	HAND	-
30	19-7-2008	1	0JA	-	-	-	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	4	118	F	LME	NXX	HAND	-
32	19-7-2008	1	1	-	-	33	-	-	KER	AWG, ROODBAKKEND	2	36	F	LME	NXX	HAND	-
33	19-7-2008	1	1	-	-	47	PUINL	-	KER	AWH, FAIENCE	10	378	F	NT	NXX	HAND	UIT PUINLAA
33	19-7-2008	1	1	-	-	47	PUINL	-	KER	BOUWMAT	1	45	F	NT	NXX	HAND	UIT PUINLAA

Kaartenbijlage
186450-S-1: alle sporenkaart

DO	NR	DATUM	definitief	WZIGING	SO	GET.

OPDRACHTGEVER
COFIER BV PROJECTONTWIKKELING & BOUWMANAGEMENT TE TILBURG

PROJECTOMSCHRIJVING
 ARCHEOLOGISCH PROEFSLEUFONDERZOEK GROTESTRAAT 266 TE WAALWIJK

TEKENINGOMSCHRIJVING
 SITUATIEKENING
 PROFIEL EN VLAKTEKENING
 KADASTRALE SITUATIE

STATUS
definitief

TEKENAAR
Stefan Oey

PROJECTLEIDER
Hans Koopmanschap

TEKENINGNUMMER
186450-S-1

SCHAAL
 1:100 / 1:250 / 1:1000

FORMAAT
A1

BLAD IN BLADEN
 1 in 1

WIJZ NR
DO

ORANJEWOUDE OOSTERHOUT
 Binnenveld 7
 4800 AA Oosterhout
 T 0111 451141
 F 0111 451141

HEERENVEEN
 DEVENTER
 ALMERE
 CASSELIS AG IJSEL
 OOSTERHOUT

oranjewoud